

TRADICE HORNICTVÍ – PRACOVNÍ LISTY

Projekt byl spolufinancován
Nadací Landek Ostrava

Tradice hornictví – pracovní listy ke stejnojmenné expozici Technického muzea v Petřvaldě, pobočce Muzea Těšínska, jsou určeny široké veřejnosti, zejména školou povinné mládeži z Těšínského Slezska. Jejich cílem je seznámit například s historií i současným stavem černouhelného hornictví v našem regionu (na území OKR) a jeho významem ve městě Petřvald. Pracovní listy přispějí i k podpoře vlastní identity obyvatel s hornickým regionem. Zajímavé informace, hmotné doklady hornické činnosti a pěkné zážitky najdou jejich řešitelé právě v nově připravené expozici Tradice hornictví.

Z historie černouhelného hornictví v ostravsko-karvinském revíru

Na území České republiky se nacházejí bohatá ložiska černého uhlí, která jsou již několik století systematicky dobývána a využívána. Hlavní černouhelná oblast je označena názvem ostravsko-karvinský revír (OKR). OKR je součástí Hornoslezské černouhelné pánve, jež se rozprostírá na ploše 7 000 km² a z toho asi 1 550 km² zaujímá plocha uhlonosného karbonu na území ČR. Černé uhlí vzniká přeměnou (rozkladem) organické rostlinné hmoty (kapradin, přesliček a plavuní) způsobenou plísněmi, houbami a bakteriemi bez přístupu vzduchu. Stratigraficky se dělí uhlonosný (produktivní) karbon na starší ostravské souvrství a mladší karvinské souvrství.

O rozkvět hornictví ve Slezsku pečovala od roku 1766 Mincovní a horní reprezentace, která sídlila v Opavě. V roce 1767 vydala dvorská komora příkaz k zahájení prospektorské (vyhledávací) činnosti na uhlí a rudy na Těšínsku a v Bílsku. První ověřená písemná zmínka o nález uhlí v OKR pochází z roku 1763, mapově je nález černého uhlí doložen v roce 1768. Od jeho objevení zhruba do 40. let 19. století probíhaly kutací práce a první těžba na různých místech v oblasti Petřkovic, Slezské (Polské) Ostravy a Karvině. Výrazný rozvoj těžby uhlí nastal v 50. letech 19. století.

Mapa Těšínského knížectví Jonáše Nigriniho, kolem roku 1730, Muzeum Těšínska

1) Vysvětli pojem OKR.

2) Který odborník stál u nejstaršího písemně doloženého nálezů uhlí?

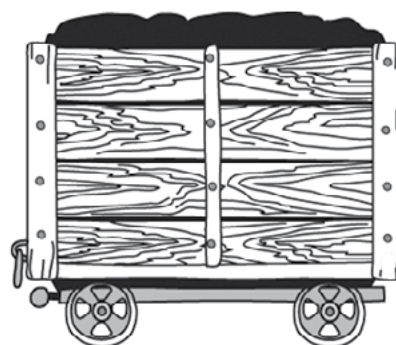
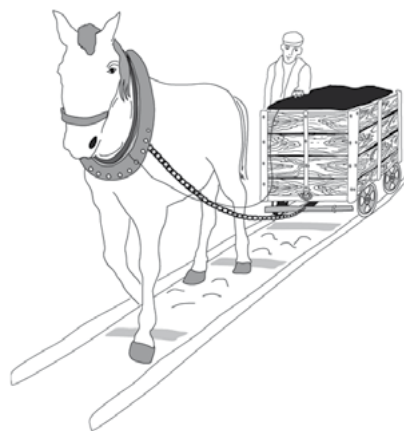
3) Vyznač na schematické mapě Těšínského Slezska místa nálezů a těžby černého uhlí.

K nejstarším způsobům těžby uhlí patřilo tzv. lomové dobývání, při kterém se nepokračovalo s pracemi do hloubky. Později se začalo těžit úklonnými štolami raženými přímo v uhelných slojích a mělkými jámami nazývanými dukly.

4) Označ a pojmenuj vše, co používali horníci v nejstarších dobách při své práci.

Acetylenová lampa Wilhelm Seippel, Bochum, kolem roku 1920

Muži v záchranné výstroji, Karviná, kolem roku 1915

V souvislosti s důlními neštěstími se na dolech vytvářely speciální organizace důlní záchranné služby. Jeden z vůbec nejstarších útvarů u nás byl založen horníkem Heřmanem Menzlem na jámě Heinrichs-Glück-Zeche (pozdější název Evžen) v Petřvaldě v roce 1852, oficiálně uznán o tři roky později.

5) Uveď aspoň dvě důlní neštěstí v OKR mimořádná svým rozsahem – ve kterých letech a ve kterých dolech se stala a jaké byly jejich důsledky.

6) Představ jednu z osobností, jež přispěla k poznání a rozvoji černouhelného hornictví:

- Ing. Václav Šusta (1892–1953)
- Ing. Vilém Jičínský (1832–1902)
- Ludwig Hohenegger (1807–1864)
- Ing. Eduard Hořovský (1831–1898)

7) Ve 20. letech minulého století těžila uhlí v regionu řada společností. Která z uvedených společností v té době ještě neexistovala?

- a) Kamenouhelné závody a koksovna Jana Wilczka ve Slezské Ostravě
- b) Ostravsko-karvinská montánní společnost s r.o. v Petřvaldě
- c) Ostravsko-karvinské doly

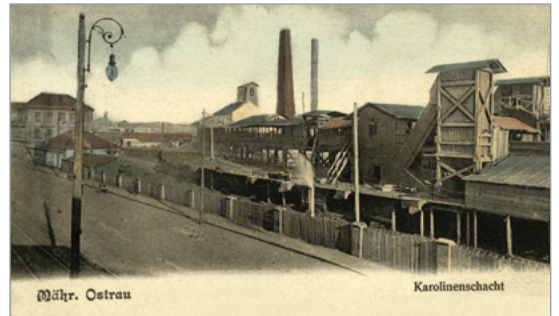
Erb hraběcího rodu Larisch-Mönnichů, který začal v první polovině 19. století těžit uhlí i v Petřvaldě

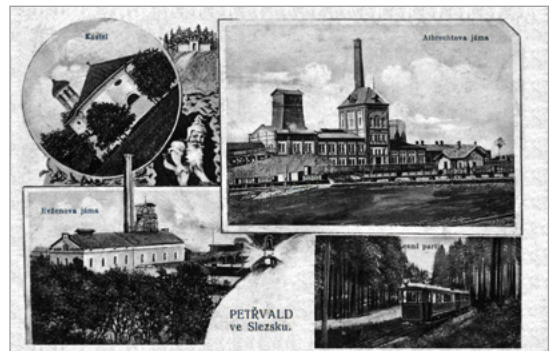
Ústřední záchranná stanice v Lazích založená v roce 1914

Austria (Barbora), Karviná, kolem roku 1915

Karolinenschacht (Karolina), Moravská Ostrava, 1901

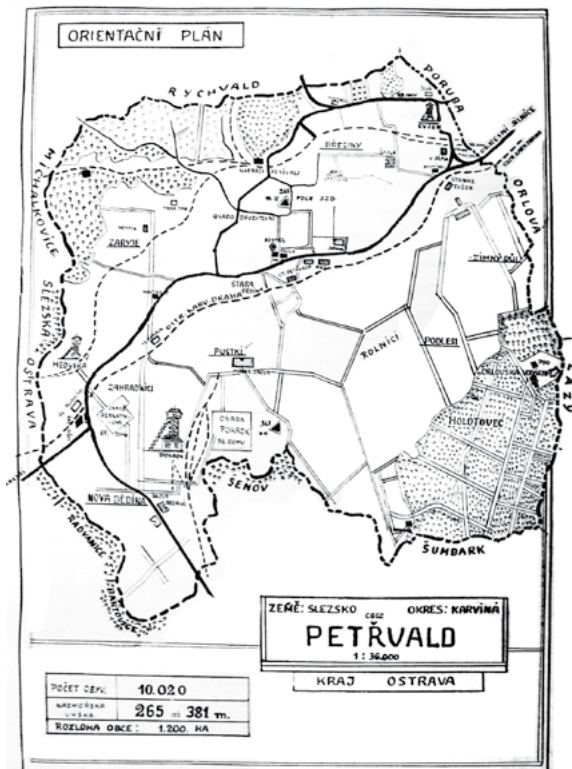

Evženova jáma a Albrechtova jáma, Petřvald, počátek 20. let 20. století

Nádraž, Karviná, 1913

8) Které dopravní společnosti (dráhy) v regionu přispěly k rychlé přepravě osob i vytěženého černého uhlí? Uveď minimálně dvě a napiš, která města a obce spojovala.

Orientační plán obce Petřvald, 1951, Státní okresní archiv Karviná

Pro dělníky a úředníky s rodinami bylo v blízkosti dolů budováno bydlení v hornických koloniích.

Z petřvaldské kolonie finských domků, 2012, MT

Po roce 1945 byla zakládána přechodná hornická sídla – osady tzv. finských domků (lehké dřevěné stavby obývané dvěma rodinami).

10) Jaký dopad měla těžba uhlí na život v regionu po druhé světové válce? Uveď co nejvíce příkladů.

Z výstavby nejmladšího města České republiky, 50. léta 20. století, MT

11) Uveď název a rok založení nejmladšího města ČR.

Interiér domu hornické kolonie z 30. let 20. století, Technické muzeum v Petřvaldě, 2012, MT

9) Popiš bydlení v hornické kolonii v minulosti (vybavení interiéru, přístroje užívané v domácnosti, jak se horníci bavili a žili).

„Šikmý kostel“, 2012, MT

Důl Petr Bezruč, Ostrava – Slezská Ostrava, 2012, MT

12) Co víš o „šikmém kostele“? Kde se nachází a proč je nakloněný? Uveď jeho správný historický název, architektonický sloh a rok výstavby.

Po roce 1989 došlo k útlumu těžby uhlí. Poslední vozík černého uhlí byl například v Petřvaldě vytěžen 2. března 1998. K dolům, které po roce 1989 ukončily těžbu černého uhlí, patří mimo jiné:

Důl Michal, Ostrava – Michálkovice, 2012, MT

Důl František, Horní Suchá, 2011, MT

Důl J. Fučík 5, Petřvald, 2000, MT

13) Doly na snímcích se v současnosti zabývají těžbou uhlí. Přiřaď jim názvy a doplň lokaci.

Frenštát (konzervační režim), 2011, MT

Důl Karviná: 1. závod ČSA, 2. závod Lazy, 2012, MT ● Důl ČSM, 2012, MT ● Důl Paskov, 2011, MT ● Důl Darkov, 2012 MT

Hornictví si během staletí vytvořilo svou kulturu, tradice i symboliku – dodnes jsou ctěny a slavěny. Mezi nejoblíbenější patří hornické slavnosti konající se v den sv. Barbory a sv. Prokopa (patroni horníků).

14) Napiš název hornických slavností po roce 1949 i název současný.

15) Jaké byly osudy sv. Barbory a sv. Prokopa a kdy slavíme jejich svátek?

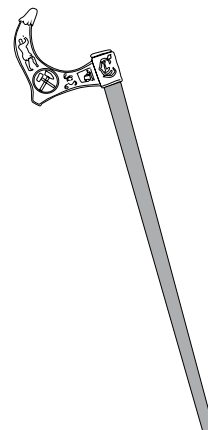

Svatá Barbora, sádrová plastika, polychromie, přelom 19. a 20. století, 2012, MT

Hornický oltář s patronkou horníků sv. Barbarou, Důl Gabriela, Karviná, druhá polovina 19. století, 2012, MT

16) Pojmenuj uvedené hornické symboly a nakresli dva další.

17) Uveď jména kapelníků z neznámějších hornických kapel minulosti i současnosti.

18) Popiš slavnostní hornický kroj.

19) Kteří regionální umělci čerpali náměty pro svá díla z každodenního hornického života?

Májovák, velký dechový orchestr z Karviné, vycházející z tradic hornické kapely založené na jámě Gabriela v roce 1908, 2006

Prameny a literatura:

Sbírka Muzea Těšínska

Státní okresní archiv Karviná, fond Archiv obce Petřvald, inv. č. 188, Pamětní kniha obce Petřvaldu II. díl (1940) 1945–1974.

HAJZLEROVÁ, Irena: Kapitoly z historie Petřvaldu. Město Petřvald – Státní okresní archiv Karviná – OKD, a. s. Důl Odra, o. z. 2001.

HANČL, Tomáš, MARKOVSKÝ, Josef: Z historie hornických dechových hudeb OKD. Ostrava 1997.

PROKOP, Radim – DOPITA, Miloslav – MATĚJČEK, Jiří a kol.: Uhelné hornictví v ostravsko-karvinském revíru. Ostrava 2003.

Recenze obrazu sv. Barbory, soukromá sbírka Otakara Kochana, Petřvald.

ŠTĚPÁN, Václav: Působení hornického odborníka J. J. Lutze na Těšínsku. Těšínsko 42, 1999, č. 2, s. 1–6.

Tradice hornictví – pracovní listy

Autor: **Mgr. Kateřina Stenclá**

Fotografie: **Edmund Kijonka, Aleš Milerský, Muzeum Těšínska, Mgr. BcA. Michal Popieluch, František Sikora**

Grafická úprava a ilustrace: **Ladislav Szpyrc** Tisk: **PROprint společnost s ručením omezeným**

Jazyková editace: **Mgr. Lenka Ježová Bichlerová**

Projekt Tradice hornictví – pracovní listy byl spolufinancován Nadací Landek Ostrava.

Nadace LANDEK Ostrava, Prokešovo nám. 6, 728 30 Ostrava – Moravská Ostrava,

tel.: +420 596 262 228, e-mail: nadace.landek@okd.cz, web: www.nadace-landek.cz

© Vydalo Muzeum Těšínska

Náklad: 5 000 ks

Český Těšín 2012

ISBN 978-80-86696-28-7